

УДК 811.111'42

**КОРПУСНИЙ ЛАКУНІКОН АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Т. О. Анохіна, канд. філол. наук, доцент
iD ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8859-5568>
Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ-150, 03150, Україна
E-mail: anokhina_mail@yahoo.com

У статті верифікуються базові одиниці корпусного англомовного лакунікону та його дименціональна параметризація на матеріалі лексикографічних джерел. Мета роботи полягає у визначенні базових метазнаків підсистеми корпусного лакунікону. Метазнаки спрацьовують у модусах мовно-семіотичної, мовленнєво-комунікативної та когнітивно-синергетичної ендозон. Базовими лемами останніх є англ. *absence, lack, denial, negation, nothing*, які об'єктивуються на матеріалі лексикографічного аналізу. Дименціональне вимірювання корпусного лакунікону верифікується природою досліджуваного об'єкта – його семантичним наповненням та залежністю від конституації. Результати дослідження свідчать про певні розходження у семантичному статусі лем, що залежить від діалектального представлення (американського та британського) варіантів словника. Метазнаки лакунарності післясекондарного утворення відкриті подальшим словотворчим процесам. Перспективною вважаємо роботу по самоорганізації, самоконтролю лакунарності та по конструюванню корпусної бібліотеки лакунології. Ілюстрований матеріал подається у вербальному режимі.

Ключові слова: корпусний лакунікон, лексикографія, метазнаки, *absence, lack, denial, nothing, negation*.

DOI: 10.21272/Ftrk.2018.10(2)-01

Об'єктом дослідження творчого пошуку є англомовна база корпусного лакунікону, предметом – його дименціональна параметризація на матеріалі лексикографічних джерел. Мета роботи полягає у визначенні корпусу базових метазнаків лакунарності [1], що є вельми значущим для об'єкта дослідження, його класифікації як універсальної категорії у мовно-семіотичній, мовленнєво-комунікативній та когнітивно-синергетичній ендозонах [4]. Основними семантичним корелятами англомовного дискурсу гіпотетично є англ. *absence, lack, denial, negation, nothing*, які верифікуються на матеріалі лексикографічного експерименту. В останньому задіяні наступні словники: D₁ – Oxford Advance Learner's [8], D₂ – New Webster's [7], D₃ – Longman Dictionary [6]. D₁ представляє британсько-англійській варіант мови, D₂ та D₃ – американсько-англійський варіант. Словники опубліковані у період другої половини XX-го століття та початку XXI-го століття: D₁ (1958 с.) – у 1958 році, D₂ (1149 с. + Т 67 с.) у 1993 році, D₃ (1620 с.) – у 2005 році. Зазначені лексикографічні джерела позначені спільними структурно-семантичними атрибутами: дуальну композицію складають у словниковій статті лема та їх алоніми. Основними типами є тлумачні та енциклопедичні словники. Перші актуалізують тлумачення слів

© Анохіна Т. О., 2018

словами. Другі емпатують увагу на експлікації речей словами. Алоніми позначаються цифрами або без них, переліком.

Ілюстрований матеріал подається вербально, інколи зустрічаються пікторіальні вкраплення. Актуальність дослідження витікає із його топікальності, із чинних діючих теорій термінологізації / детермінологізації, процесів конвергенції / дивергенції, інтенсивного смислотворчого ословлення (*mentalese*), фактору дименціонального виміру (ДВ). Наукова новизна роботи полягає в тому, що тут уперше лакунарність осмислюється в мовно-семіотичній, мовленнєво-комунікативній та когнітивно-синергетичній ендозонах. ДВ корелює із словами укр. *величина, вимірювання, простір, об'єм*, англ. *dimension, two-dimensions, three-dimensions, n-dimensions*. ДВ базується на порівнянні не менше двох референтів, на кросреференційному з'ясуванні величин на векторі конвергенції або дивергенції. У нашому експерименті задіяні дуально словники $D_1::D_2$, $D_2::D_3$. Лінгвокогнітивний досвід лексикографів карбується у семантиці алонімів та конструюванні словників.

Лема *absence* представлена у словниках D_1 , D_2 , D_3 таким чином:

– представлення слова *absence* у D_1 [8, p. 309]:

<p>ab-sence ['æbsəns] <i>n.</i> 1. [U] being away (Cf. <i>presence</i>.) <i>During his absence in America his son grew up to be a man. Did anything happen in my absence (= while I was away)? What was his absence from school caused by (= why was he away from school)?</i> 2. [C] an occasion or time of being away, as a long absence; numerous absences from school. 3. [U] being without; not having</p>

– представлення слова *absence* у D_2 [7, p. 3]:

<p>ab-sence ('æbsəns) <i>n.</i> a being away a failure to be present lack, <i>absence of proof</i> [F.]</p>
--

– представлення слова *absence* у D_3 [6, p. 4]:

<p>ab-sence /'æbsəns/ <i>n.</i> 1 [C; U(from)] the state or a period of being away: <i>Caroline will be in charge of the office during my absence.</i> <i>She took a year's leave of absence (=official pause) from her job.</i> <i>Jane was conspicuous by her absence.</i> (=people noticed she was not there) <i>After a long absence, he has returned to doing TV work.</i> → opposite PRESENCE 2 [U(of)] non-existence; lack: <i>We were worried by the absence of definite figures in the report.</i> In the absence of any further evidence (=because there was none) <i>the police were unable to solve the murder.</i> 3 absence makes the heart grow fonder</p>

Алоніми в словниках представлені за формулою семантичної дистанції (СД) Бережана С. Г. $D = 1 - \frac{2 \cdot q}{A+B}$, де q позначає спільні семи (значення), $(A + B)$ позначає сумарні значення співставлених денотатів (алонімів) [2, с. 765]. Семантична дистанція референтів у D_1 , D_2 дорівнює: $D_1: D_2 = 1 - \frac{2 \cdot 3}{3+3} = 0$.

ДВ ілюструє дивергенцію у діаді $D_2::D_3$, а в D_3 з'являється додаткова ознака – словотворча потенція прислів'я. У семантичній формулі ДВ реєструється таким чином: $D_2 :: D_3 = 1 - \frac{2 \cdot 2}{3+2} = \frac{1}{3} = 0,2$ (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Семантичне наповнення алонімів *absence* у словниках D_1 , D_2 , D_3

Absence		
D_1	D_2	D_3
1) being away 2) time of being away 3) not having, being without [8, p. 4]	1) being away 2) time of being away 3) lack (being without) [7, p. 3]	1) being away 2) non-existence, lack 3) saying [6, p. 4]
$q (D_1::D_2) = 3$ (being away, time of being away, being without)		-
-	$q (D_2::D_3) = 2$ (being away, lack)	

- Лема *lack* представлена у всіх залучених словниках таким чином:
- слово *lack* у D₁ [8, p. 695] представлене алонімами *want, shortage, need*;
 - представлення слова *lack* у D₂ [7, p. 550]:

lack (læk) **1.** *n.* want, need, the fact or state of not having something or enough of something || that which is missing or needed

- слово *lack* у D₃ [6, p. 774] представлене алонімами *state of not having (enough of) something or wanted*.

Таблиця 2 – Семантичне наповнення алонімів *lack* у словниках D₁, D₂, D₃

Lack		
D ₁	D ₂	D ₃
1) want 2) need 3) shortage [8, p. 695]	1) want 2) need 3) shortage [7, p. 550]	1) want 2) lack (need) [6, p. 774]
q (D ₁ ::D ₂) = 3(want, need, shortage)		-
-	q (D ₂ ::D ₃) = 2 (want, need)	

Розходження між словниками (з лемою *lack*) виглядає таким чином:

$$CD (D_1 :: D_2) = 1 - \frac{2 \cdot 3}{3+3} = 0,$$

$$CD (D_2 :: D_3) = 1 - \frac{2 \cdot 2}{3+2} = \frac{1}{5} = 0,2.$$

Нульова дивергенція ДВ об'єктивує схожість тлумачення *lack* в обох варіантах англословного словника D₁::D₂. Позитивна дивергенція *lack* (ДВ = 0,2) спрацьовує у діаді D₂::D₃.

Лема *denial* представлена також у всіх словниках:

- представлення слова *denial* у D₁ [8, p. 309]:

de·ni·al [dɪ'naɪəl] *n.* **1** [U] the act of denying; [C] an instance of this. *The prisoner's denial of his guilt surprised everyone.* **2** refusing, as *the denial of a request for help, money, etc.*

- представлення слова *denial* у D₂ [7, p. 256]:

de·ni·al (dɪ'naɪəl) *n.* an assertion that something is not true || a refusal to acknowledge, disavowal || a refusal of a request || self-denial

- представлення слова *denial* у D₃ [6, p. 368]:

de·ni·al /dɪ'naɪəl/ *n.* [C; U] **1** the act or an example of saying that something is not true; act of denying (DENY): *The government has issued a firm denial of this rumour.* **2** the act or an example of refusing to give or do something: *a denial of justice*

Таблиця 3 – Семантичне наповнення алонімів *denial* у словниках D₁, D₂, D₃

Denial		
D ₁	D ₂	D ₃
1) denial 2) refusal [8, p. 309]	1) not true 2) refusal 3) self-denial [7, p. 256]	1) not true 2) refusal 3) denial [6, p. 368]
q (D ₁ ::D ₂) = 2 (denial, refusal)		-
-	q (D ₂ ::D ₃) = 3 (not true, refusal, denial)	

Дименціональне вимірювання в словниках різних англomовних діалектів дорівнює 0,2: $CD(D_1::D_2) = 1 - \frac{2 \cdot 2}{2+3} = 0,2$.

Семантичне наповнення алонімів (із лемою *denial*) словників $D_2::D_3$ свідчить про їх нульове розходження: $CD(D_2::D_3) = 1 - \frac{2 \cdot 3}{3+3} = 0$.

Спільною є дієвість кросреференції синонімів *denial* та *refusal*. Перевага у науковій літературі надається алоніму *denial*. *Refusal* і *gap* семантизують значення «по», «пот», мають характер загальномовного узусу, вживаються буквально і фігурально. Пор. англ.: *gap in knowledge, gap in conversation, genre gap, generation gap* [6, p. 569]. Кросреференція є наскрізною кореляцією слів різних парадигм – синонімічних, тематичних, антонімічних, словотвірних.

Епідігматичні тенденції [3] лакунарних номінацій маркуються у D_1, D_2, D_3 . Пор. англ.: *absent, nothingness, lacunar, lacunary, none, nobody, nothing, absentee, absenteeism, absent vote, absent-minded, nothing (zero), refuse, refuse worker (dustman), negative, negate, negative pole*. Метазнаки лакуарності мають розгалужену амплітуду дериватів у мові та мовленні. Слово *nothing* є відсинтаксичним утворенням по *thing*, яке утворило номінацію «небуття» *nothingness*. *Nothing* має тлумачення у D_1, D_2 та D_3 . Спільні значення алонімів повторюються в інших алонімах (кросреференція). Серед них (спільних значень) зустрічаєм: *not anything, refusal, total significance*. Кросреференція проявляється у всіх базових лемах (*absence, lack, denial, negation, nothing*). Заявлені слова утворюють ядро лексико-семантичного поля лакуарності (ЛСПЛ). Домінантним словом ЛСПЛ у сучасних наукових розвідках є *lacuna*, яке жодного разу не зустрілося в статтях проаналізованих лем. Але при цьому окрема стаття відведена метазнаку *lacuna* в D_1, D_2, D_3 :

Фіксація терміна та поняття *lacuna* у D_1 [8, p. 696]:

la·cu·na [lə'kju:nə] *n.* (pl. **-nae** [-ni:] or **-nas**) a blank or empty part

Фіксація терміна та поняття *lacuna* у D_2 [7, p. 551]:

la·cu·na (lə'kju:nə) pl. **la·cu·nae** (lə'kju:ni:), **la·cu·nas** *n.* an empty space or missing portion in something which is otherwise continuous || a minute cavity in a bone, containing bone cells || (*biol.*) a space or cavity in or among cells **la·cu·nal, la·cu·nar, la·cu·na·ry** *adjs* [L.=hole]

Фіксація терміна та поняття *lacuna* у D_3 [6, p. 774]

la·cu·na /lə'kju:nə || -'ku:-/ *n. pl. -nae* /-ni:/ or **-nas** *fml* an empty space where something is missing, especially in a piece of writing

Лема *lack* семантизує нестачу. Пор. синоніми *want, need, shortage*. Слово *lacuna* має більше етимологічних прав на домінуючу позицію в лакунології. Але словникові статті на однойменну номінацію не дають схвалення на домінуючість цього терміна. У ЛСПЛ домінуючу позицію до цього часу займає слово *negation*.

Негатори займають чинне місце у D_1, D_2, D_3 . Спільні ознаки (q) атрибутів лакунології представлені чотирма позиціями: *denial, opposition to the affirmative, absence, derivatives*, які утворюють власне мікрополе. ДВ порівнюваних словників дорівнює нулю: $ДВ(D_1::D_2) = 1 - \frac{2 \cdot 4}{4+4} = 0$, $ДВ(D_2::D_3) = 1 - \frac{2 \cdot 4}{4+4} = 0$.

Негатори в художньому дискурсі англійської мови [5] представлені повнозначними та службовими словами (синтаксичними формантами). Синтаксичні блоки з негаторами зустрічаються в групах підмета, предикатива, додатка, атрибутивних та адвербіальних груп. Мононегація в англійській мові порушується лише в 10% поля негації. Негатори вживаються і в стилістичних засобах вираження. Термін *negation*

широко розповсюджений у граматичній науковій картині. В англійській мові *negation* має еквіваленти *denial, refusal, negatives*.

Лакуни – вічні свідки процесів самоорганізації, самоконтролю та самотворення систем. Симетричний та несиметричний лакунікони позначені рівнозначною тенденцією до виявлення їх ендозон та типології. Реконструкція поняття лакун проходить в режимі від побутової лексики до наукової, від дотермінологічної до термінологічної, від термінологічної до детермінологічної. Представлення метазнаків лакунарності у контексті лексикографічної паспортизації об'єктивує ідентифікацію лакун та критерії словникових статей. Лакуни лінгвістичного походження мають секондарний характер, вони генерують образи як наївної, так і наукової картини світу. Словникові статті засвідчують стабільний рух лакун на векторах метафоризації, метонімізації, синкретизму, синонімізації за принципами *pars pro toto*. Закони мовознавства є чинними в підсистемах лакунарності. Лексикографічний аналіз алонімів досліджуваних лем верифікував положення про роль лексикографічних джерел у їх дименціональному вимірюванні, уможливив паспортизацію лакун за семантичним критерієм. Не осторонь знаходиться проблема укладання лакунарних словників. Молода наука лакунологія поспіль розглядає проблему *nothingness*. Осмислені, омовленні, опізнані референти належать до ендозони *lack, want, need*. Проблема *nothingness* корелює з неопізнаними, неословленими речами і корелює з когніцією носіїв мови. Зазначені кросреферентні терміни та поняття формують ядро корпусного лакунікону, що верифікуються у мовно-семіотичній, мовленнєво-комунікативній та когнітивно-синергетичній ендозонах за когнітивним сценарієм «МОВА – МОВЛЕННЯ – КОГНІЦІЯ».

Перспективною вважаємо роботу над наповненням понять та термінів лакунології до зазначених вище ендозон корпусного лакунікону в англомовній та україномовній картинах світу.

КОРПУСНИЙ ЛАКУНИКОН АНГЛІЙСЬКОГО ЯЗЫКА: ЛЕКСИКОГРАФІЧЕСКИЙ АНАЛІЗ

Т. О. Анохіна, канд. філол. наук, доцент
Київський національний лінгвістический університет,
ул. Большая Васильковская, 73, г. Киев-150, 03150, Украина
E-mail: anokhina_mail@yahoo.com

В статье исследуются английский корпусный лакуникон и его дименциональное измерение на материале лексикографических источников. Цель работы состоит в паспортизации базовых метазнаков системы ЯЗЫК, РЕЧЬ, КОГНИЦИЯ. Базовые слова англ. лексемы absence, lack, denial, negation, nothing верифицируются на материале лексикографических источников. Дименциональное измерение корпусного лакуникона верифицируется семантической наполняемостью последнего, а также его лексикографическим окружением. Результаты исследования зависят от диалектального представления словарей (американского или британского). Метазнаки лакунарности открыты деривации. Перспективой является работа над проблемой самоорганизации, самоконтроля лакунарности, а также над составлением корпусной библиотеки по лингвистической лакунологии.

Ключевые слова: корпусный лакуникон, лексикография, метазнаки, *absence, lack, denial, nothing, negation*.

THE CORPUS-BASED LACUNICON WITHIN THE LEXICOGRAPHIC STUDY

Anokhina Tetiana, PhD in Philology, Associate Professor
Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylkivska, Kyiv-150, 03150, Ukraine
E-mail: anokhina_mail@yahoo.com

The corpus-based lacunicon makes the subject of this investigation. The corpus-based lacunicon has been studied within the sphere of lexicography. The working method is ontognoseological. The actuality of this article is verified by its topicality in terms of the modern syncretic study, in the modi of language, speech and cognition. The aim of the article consists in two objectives: to consider the mechanics of categorization and conceptualization. The basic terms embrace absence, lack, denial, nothing, negation. These words are being dealt with in the dictionaries

of American-English and British-English variants. The dimensional measurement is at its best herein. The dominant core lemma would be the head word lacuna which is to welcome the realm of lacunarity – the corpus based lacunicon. Perspective vistas are being mentioned as the corpus-based lacunicon creation.

Key words: *the corpus-based lacunicon, lexicography, absence, lack, denial, nothing, negation.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохіна Т. О. Лакуни питальних речень vs теорія мовленнєвих актів / Т. О. Анохіна // Філологічні трактати. – 2017. – Т. 9, № 2. – С. 7–12.
2. Бережан С. Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц. – Кишинев : Штиинца, 1973. – 372 с.
3. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М. : ЯСК, 2001. – 272 с.
4. Приходько А. Н. Языковое картирование мира в паттерне «концептосфера – концептополе – концептосистема» // Нова філологія. – Запоріжжя : ЗНУ, 2005. – № 1 (21). – С. 94 – 104.
5. Шевченко І. С. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків : Константа, 2005. – С. 21–28.
6. Longman Dictionary of English Language and Culture / Pearson education Limited, 2005. – 1617 p.
7. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language / The United States of America : Lexicon Publications, INC, 1993. – 1149 p.
8. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A. S. Hornby, E. V. Gatenby, H. Wakefield. – London : Oxford University Press, 1958. – 1527 p.

REFERENCES

1. Anokhina, T. O. (2017). Lakuny pytalnykh rechen vs teoriia movlennievnykh aktiv [Question lacunae vs theory of speech], *Filologichni Traktaty*, 9(2), 7–12.
2. Berezhan, S. G. (1979). *Semanticheskaia ehkvyvalentnost leksycheskykh edynyts* [Semantic equivalence of lexical units]. Chişinău: Shtiincza Publishers.
3. Wierzbicka, A. (2001). *Sopostavlenie kul'tur cherez posredstvo leksiki i pragmatiki* [Comparison of cultures through vocabulary and pragmatics] (A. D. Shmelev Trans.). Moscow, Russia: YSC.
4. Prykhodko, A. M. (2005). Yazykovoie kartinirovanie mira v patterne «konceptosfera – konceptopole – konceptosistema» [The Linguistic worldview represented by the pattern «Conceptosphere – Concept field – Concept system»]. *Nova Philologia*, 21, 94–104. Zaporizhia: ZNU.
5. Shevchenko, I. S. & Morozova, O. I. (2005). Dyskurs yak myslennievo-komunikatyvna diialnist [Discourse as thought-communicative]. *Dyskurs yak kohnityvno-komunikatyvnyi fenomen* (pp. 21–28). Kharkiv, Ukraine: Konstanta publishers.
6. *Longman Dictionary of English Language and Culture* (2005). Barcelona: Pearson ducation Limited.
7. *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* (1993). The United States of America: Lexicon Publications, INC.
8. Hornby, A. S., Gatenby, E. V., & Wakefield, H. (Eds.) (1958). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. London: Oxford University Press.

Надійшла до редакції 16 травня 2018 р.